

REGERINGSKANSLIET

Utbildningsdepartementet

DN Debatt 09-02-19

Riksdagen blockerar statsrådets arbete

Ny forskarrapport manar till omfattande ommöblering av centrala politiska institutioner: Riksdagens rätt att fråga ut statsråd måste inskränkas. Det stora antalet riksdagsledamöter och de allt fler politiska sekreterarna blockerar statsrådets arbete. Inte minst missbrukar riksdagsledamöterna frågestunderna så att regeringen inte får arbetsro. Det försvårar för statsråden att också ägna sig åt långsiktiga strategiska frågor, vilkas betydelse snabbt ökar till följd av globaliseringen. Därför bör frågeinstitutet i riksdagen inskränkas. Av samma skäl bör en analysgrupp för långtidsfrågor upprättas direkt under statsministern, som här har ett svagt engagemang jämfört med andra regeringschefer. Det skriver statsvetarna vid Stockholms universitet professor Tommy Möller och fil dr Magnus Erlandsson, som i dag presenterar sin nya rapport till Globaliseringsrådet.

Globaliseringen ställer vårt politiska system inför två olika typer av utmaningar.

För det första en tempoökning som kräver snabbhet och effektivitet i beslutsfattandet. Särskilt EU-medlemskapet har resulterat i att riksdag och regering har att hantera frågor av en större komplexitet än vad frågor av nationell karaktär normalt präglas av. Det ställer krav på en väl fungerande beredningsprocess i regeringskansliet, navet i vårt politiska system.

I vår rapport till Globaliseringsrådet ”PM till statsministern – om vikten av effektiva politiska institutioner i globaliseringens tid” är en av slutsatserna att regeringskansliet i alltför liten utsträckning fungerar som regeringens kansli. Departementen och enheterna ser som sin huvuduppgift att företräda det egna politikområdets intressen i de interna förhandlingarna med företrädare för andra politikområden.

Denna utveckling accentueras av den förändrade statssekreterarrollen. Sedan några decennier tillbaka rekryteras statssekreterarna i stort sett uteslutande från den politiska sfären, och saknar i regel erfarenhet av den typen av kvalificerat ledarskap som rollen kräver.

Mot den bakgrunden finns anledning att överväga inrättandet av en permanent statssekreterare i departementen. Dessa permanenta sekreterare ska vara underordnade statsråden men ha huvudansvaret för att verksamheten och samordningen fungerar.

Därigenom avlastas den politiska ledningens operativa uppgifter och ansvar, och statssekreterarens strategiska och förhandlande roll kan renodlas. I stället för politiska statssekreterare i ledningen för departementen – som av många anses ha blivit alltför ”politiska” och inte förmår att fullgöra det ledningsansvar de förväntas göra – utses alltså tjänstemän som stannar på sina poster när regeringar och statsråd byts ut.

För det andra innebär globaliseringen en rörlighet hos företag och individer som gör att konkurrensen hårdnar mellan länder och regioner. Våra centrala politiska institutioner har nämligen svårigheter att få utrymme för stora framtidsfrågor som klimatförändringar, flyktingströmmar, finansiella transaktioner, teknologisk evolution, global konkurrens etc. i den reguljära processen. Fokus riktas mot sådant som väljarna fäster vikt vid samt är möjligt att genomföra under mandatperioderna.

De långsiktiga frågorna är ofta tvärpolitiska och tenderar att falla mellan stolarna i regeringskansliet. För flera av de viktiga framtidsfrågorna – exempelvis biomedicin och bioteknik – saknas ett tydligt ansvarsförhållande, flera statsråd är berörda men ingen har huvudansvaret.

Men regeringen har det övergripande ansvaret för framtidsfrågorna. Därför är det angeläget att direkt under statsministern upprätta en kvalificerad analysgrupp. Den bör vara frikopplad från den reguljära beredningsprocessen men stå i nära förbindelse med statsministern, vars

centrala roll när det gäller landets möjligheter att hävda sig i den nya globala ekonomin inte nog kan understrykas.

Vid en jämförelse med andra regeringschefer har dock den svenska statsministern ett svagt engagemang. Statsministerns kansli är förhållandevis litet och dessutom helt inriktat på den löpande verksamheten. Bortsett från klimatfrågan ägnas långsiktiga strategiska frågor ingen synbar uppmärksamhet i landets högsta politiska ledning.

Det är emellertid inte enbart regeringen och dess kansli som ska ägna sig åt långsiktiga strategiska frågor. Riksdagsledamöterna upplever själva avsaknaden av långsiktighet i riksdagsarbetet som en allvarlig brist. Om framtidsfrågorna blev föremål för större uppmärksamhet i riksdagen skulle frågorna automatiskt få en högre dignitet i regeringsarbetet.

Ett sätt få upp framtidsfrågorna på riksdagens dagordning är att inrätta ett särskilt framtidsutskott med uppgift att följa utvecklingen inom forskarsamhället och på eget initiativ initiera framtidsinriktade studier, ta fram scenarioanalyser etc.

En övergripande aspekt när det gäller det parlamentariska systemets effektivitet gäller riksdagens granskning av regeringen. Interpellationerna och frågorna har femdubblats sedan mitten av 1990-talet. Till denna statistik ska läggas de relativt nyinförda frågestunderna som också kräver förberedelser och närvaro av statsråden.

Kombinationen av att den svenska riksdagen vid en internationell jämförelse är ett ovanligt stort parlament – antalet ledamöter per invånare är högt – och med en kraftig ökning av de politiska sekreterarna blockeras regeringskansliets och statsrådets arbete. Frågan smyger sig onekligen på: när ska regeringens ledamöter egentligen hinna regera? Och när ska de hinna arbeta med de långsiktiga ”bordefrågor” som nu av tidsskäl får stå tillbaka för kortsiktiga ”måstefrågor”, som pockar på omedelbar uppmärksamhet?

Vi menar att riksdagsledamöternas möjligheter att använda sig av frågeinstitutet bör inskränkas. Exakt hur detta ska ske, och i vilken omfattning, bör diskuteras i ett särskilt sammanhang. Det centrala är att undvika att institutet överutnyttjas, eller rentav missbrukas, och att finna en balans som möjliggör att riksdagen ges rimliga villkor att fullgöra sin granskning av regeringen samtidigt som regeringen ges mer arbetsro.

TOMMY MÖLLER

MAGNUS ERLANDSSON